

Sygn. akt II CSKP 188/22

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa "S," A.S. w N. (poprzednio "O." A.S. w N.)
przeciwko W. S. i J. S.
o zapłatę
oraz
w sprawie z powództwa "S." S.A. w T. (poprzednio "V." S.A. w T.)
przeciwko W. S. i J. S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 kwietnia 2022 r.,
skarg kasacyjnych powódek
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 29 stycznia 2019 r., sygn. akt I ACa 1072/18
oraz skargi kasacyjnej powódki "S." A.S. w N. (poprzednio "O." A.S. w N.)
od wyroku Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 25 czerwca 2019 r., sygn. akt I ACa 1072/18

**uchyła zaskarżone wyroki i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka S. SA w N. (poprzednio: „O.” A.S. w N.) domagała się zasądzenia na swoją rzecz solidarnie od pozwanych W. S. i J. S. kwoty 1 121 483,59 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu oraz kosztami procesu. W uzasadnieniu podała, że pozwani - jako reprezentanci A. S.A. w M. (dalej: „A. S.A.”) - ponoszą wobec niego solidarną odpowiedzialność odszkodowawczą za niezgłoszenie w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości tej spółki na podstawie art. 27 ust. 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze w związku z art. 441 k.c. Wskazała jednocześnie, że odpowiedzialność pozwanych znajduje oparcie również w art. 415 w związku z art. 441 k.c., gdyż swoim postępowaniem uniemożliwili oni powodowi zaspokojenie się z majątku A. S.A. Dochodzona pozwem kwota obejmuje należności z tytułu nieopłaconych przez spółkę A. S.A. faktur potwierdzających dostarczenie tej spółce opakowań blaszanych, w tym należność główną w wysokości 817 677,22 zł oraz odsetki w kwocie 303 806,31 zł; wierzytelności te nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym.

Na tej samej podstawie prawnej z powództwem przeciwko pozwanym W. S. i J. S. o zapłatę kwoty 265 486,02 zł wystąpiła powódka S. S.A. w T. (poprzednio: V. S.A. w T.), wskazując, że spółka A. S.A. nie opłaciła z faktur za dostarczone jej opakowania blaszane, obejmujących należności główne w wysokości 193 566,71 zł oraz odsetki w kwocie 919,31 zł; również te należności nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu połączył sprawy z obu tych powództw do łącznego rozpoznania a następnie wyrokiem z dnia 25 maja 2018 r. zasądził od pozwanego W. S. na rzecz powódki S. SA w N. 701 951,12 zł z określonymi szczegółowo odsetkami ustawowymi i odsetkami za opóźnienie, oddalił dalej idące powództwo tej powódki wobec pozwanego W. S. oraz w całości w stosunku do pozwanego J. S.. Jednocześnie zasądził od pozwanego W. S. na rzecz powódki S. S.A. w T. kwotę 263 486,02 zł z konkretnie wskazanymi odsetkami, oddalił dalej idące powództwo tej powódki w stosunku do pozwanego W. S. oraz w całości wobec pozwanego J. S. i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwany W. S. od chwili powstania A. S.A. (23 lutego 1995 r.) do dnia 21 sierpnia 2003 r. pełnił funkcję prezesa jej jednoosobowego zarządu, zaś pozwany J. S. w okresie od 18 października 1995 r. do 20 sierpnia 2003 r. był prokurentem tej spółki; obaj pozwani byli większościami akcjonariuszami A. S.A., posiadającymi łącznie 80% akcji. Spółka A. S.A. nie uregulowała wskazanych przez powódki w pozwach należności z tytułu dostarczonych jej opakowań blaszanych. Należności S. SA w N. stały się wymagalne w okresie od 4 czerwca 2003 r. do 4 września 2003 r., zaś S. S.A. w T.- w okresie od 7 lipca 2003 r. do 19 listopada 2003 r. Przy zawieraniu umów, na podstawie których realizowano dostawy opakowań, spółkę A. S.A. reprezentowali pozwani W. S. jako prezes jej zarządu oraz J. S. jako prokurent. Spółka ta już w 2002 r. miała problemy finansowe.

W dniu 8 lipca 2003 r. J. S. i W. S. zawiązali S.1 spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością w M., obejmując w niej cały kapitał zakładowy (po 50 udziałów o wartości 1 000,00 zł); J. S. został wybrany na prezesa zarządu spółki a W. S. objął funkcję jej prokurenta.

W dniu 18 sierpnia 2003 r. A. S.A., reprezentowana przez nowego prezesa zarządu – I. G. złożyła podanie o otwarcie postępowania układowego. Sąd Rejonowy dla Wrocławia Fabrycznej we Wrocławiu postanowieniem z dnia 12 września 2003 r. oddalił to podanie z uwagi na niejednakowe potraktowanie wierzycieli spółki w propozycjach układowych. W dniu 16 września 2003 r. A. S.A. sprzedała S.1 spółce z ograniczoną odpowiedzialnością nieruchomości obejmujące działki: nr [...], nie zabudowaną, o powierzchni 600 m² oraz nr [...], o powierzchni 2300 m², zbudowaną budynkiem biurowo-produkcyjnym, obciążoną hipotekami kaucyjnym do łącznej kwoty 2 200 000,00 zł – położone w M. za cenę 650 000,00 zł z odroczonym terminem płatności. We wrześniu 2003 r. A. S.A. dokonała również sprzedaży szeregu należących do niej środków transportu na rzecz różnych podmiotów za łączną cenę 240 054,80 zł.

W dniu 23 września 2003 r. A. S.A. ponownie złożyła podanie o otwarcie postępowania upadłościowego. Postanowieniem z dnia 8 grudnia 2003 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia Fabrycznej we Wrocławiu ogłosił upadłość spółki,

obejmującą likwidację jej majątku. W toku zakończonego już postępowania upadłościowego wierzycelności powodów, obejmujące należności dochodzone w sprawach niniejszych, nie zostały zaspokojone; w dniu 29 maja 2008 r. A. S.A. została wykreślona z rejestru przedsiębiorców KRS.

Sąd Okręgowy - aprobuując wnioski opinii biegłego sądowego - wskazał, że już w lutym 2003 r. zaistniała przesłanka zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości A. S.A. przewidziana w art. 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1991 r. poz. 512, z późn. zm.). Pozwany W. S., pełniąc w tym czasie funkcję członka zarządu tej spółki, nie dochował należytej staranności i nie złożył stosownego wniosku, co – w świetle art. 5 § 2 i art. 17¹ § 1 tej regulacji – usprawiedliwia jego odpowiedzialność odszkodowawczą wobec powodów. Na skutek zawinionego zaniechania przez niego złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości powodowie, zawierając z A. S.A. kontrakty o wartości 817 677,27 zł oraz 193 566,71 zł, zostali pozbawieni możliwości uzyskania przysługujących im należności; gdyby wniosek taki został zgłoszony we właściwym czasie, tj. w lutym 2003 r., to powodowie w marcu 2003 r. nie zawarliby tych kontraktów i nie doznali uszczerbku majątkowego w postaci braku zapłaty ceny za dostarczone opakowania.

Sąd Okręgowy, zasądzając od W. S. na rzecz S. SA w N. kwotę 701 951,12 zł i oddalając dalej idące żądanie wobec tego pozwanego, uwzględnił odszkodowanie wypłacone powodowej spółce przez jego słowackiego ubezpieczyciela w wysokości 3 575 610,00 SKK, odpowiadającej kwocie 360 000,00 zł oraz skapitalizowane odsetki od kwoty 511 677,00 zł za okres od 22 września 2007 r. do 21 maja 2010 r.; Z tych samych przyczyn za usprawiedliwione uznał powództwo S. S.A. w T. w stosunku do pozwanego W. S.. Oddalił natomiast żądania obu powódek skierowane przeciwko J. S., wskazując, że prokurent – w świetle art. 61 obowiązującego do dnia 24 września 2003 r. Kodeksu handlowego – nie był uprawniony do wystąpienia w imieniu spółki z wnioskiem o ogłoszenie jej upadłości, w związku z czym nie może on ponosić odpowiedzialności przewidzianej w art. 17¹ pr. upadł. Podstawy jego odpowiedzialności nie stanowi również art. 415 k.c.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżyły apelacjami powódki oraz pozwany W. S..

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 29 stycznia 2019 r., uwzględniając apelację pozwanego W. S., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób oddalił powództwa obu powódek w stosunku do tego pozwanego, oddalił apelację powódki S. S.A. w T. i orzekł o kosztach procesu za instancje odwoławczą, zaś wyrokiem z dnia 25 czerwca 2019 r. - wobec braku rozstrzygnięcia w wyroku z dnia 29 stycznia 2019 r. w przedmiocie apelacji powódki S. SA w N. - oddalił tę apelację.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego W. S. mógłby stanowić jedynie art. 17¹ w związku z art. 5 § 2 pr. upadł., a nie wskazany przez powodów - alternatywnie - art. 415 k.c. Uznał jednak, że przesłanki tej odpowiedzialności nie zostały przez powódki wykazane. Szkodą w rozumieniu art. 17¹ pr. upadł. nie jest bowiem - jak przedstawiły to skarżące - brak zaspokojenia całej należności wierzyciela przez niewypłacalnego dłużnika, lecz pogorszenie możliwości zaspokojenia wskutek zawinionego niezgłoszenia we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie jego upadłości. W świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, nie można przyjąć, że powódki mogłyby zaspokoić swoje wierzytelności w przypadku prawidłowego zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości A. S.A. Wskazuje na to znaczna nadwyżka zobowiązań tej spółki nad wartością jej majątku istniejąca na koniec 2002 r. oraz zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym jedynie wierzytelności kategorii pierwszej. Wierzytelności powódek takiego waloru nie miały; co więcej – nie istniały one w chwili właściwej do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Roszczenia powódek skierowane przeciwko pozwanemu W. S. nie mogły zatem zostać uznane za usprawiedliwione na podstawie art. 17¹ pr. upadł., co musiało skutkować uwzględnieniem apelacji tego pozwanego i zmianą zaskarżonego wyroku przez oddalenie tych roszczeń.

Oddalając apelację powódki S. S.A. w T. Sąd Apelacyjny zaaprobował pogląd, zgodnie z którym prokurent – w świetle unormowań zawartych w art. 5 § 1 i

2 w związku z art. 17¹ pr. upadł. – nie ponosi odpowiedzialności za niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości, gdyż czynność ta nie mieści się w zakresie jego obowiązków. Podkreślił, że wymienione przepisy są przepisami szczególnymi wobec art. 415 k.c. i wyłączają możliwość jego zastosowania do oceny odpowiedzialności pozwanego J. S..

W skargach kasacyjnych od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 stycznia 2019 r. powódki wniosły o ich uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Zarzuciły - w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego - błędną wykładnię art. 17¹ § 1 pr. upadł. i art. 6 k.c. oraz obrażę art. 415 k.c. przez jego niezastosowanie, zaś w ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania – art. 386 § 1, art. 385, art. 382, art. 387 § 2¹ i 321 § 1 w związku z art. 187 § 1 pkt 2 w związku z art. 391 k.p.c.; powódka S. SA w N. zarzuciła ponadto naruszenie art. 383 k.p.c.

Te same zarzuty – poza zarzutami naruszenia art. 17¹ § 1 pr. upadł. i art. 321 § 1 k.p.c. – oraz wnioski zgłosiła powódka S. SA w N. w skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 25 czerwca 2019 r.

Pozwany W. S. w odpowiedziach na skargi kasacyjne powodów wniósł o ich oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ocenę zasadności skarg kasacyjnych powódek wypada poprzedzić przypomnieniem, że zostały one skierowane przeciwko rozstrzygnięciom oddalającym wniesione przez nie apelacje, zawartym w dwóch wyrokach Sądu Apelacyjnego – wydanym w dniu 29 stycznia 2010 r. oraz w dniu 25 czerwca 2019 r. W uzasadnieniu tego pierwszego orzeczenia Sąd Apelacyjny odnotował, że zostało ono zaskarżone przez obie powódki oraz pozwanego W. S., jednak rozpoznał – jak można się domyślać przez przeoczenie - tylko apelację wniesioną przez wymienionego pozwanego oraz powódkę S. S.A. w T.; apelacja powódki S. SA w N. została rozstrzygnięta wyrokiem z dnia 25 czerwca 2019 r. z uzasadnieniem zbieżnym z pisemnymi motywami tego pierwszego orzeczenia. Uwaga ta wyjaśnia przyczyny usprawiedliwiające łączne odniesienie się do zarzutów podniesionych w obu skargach.

U podstaw zaskarżonych wyroków legło stwierdzenie, że odpowiedzialność odszkodowawcza reprezentanta przedsiębiorcy, będącego osobą prawną, za szkodę wyrządzoną wierzycielowi wskutek zaniechania wykonania obowiązku zgłoszenia we właściwym czasie - określonym w art. 5 § 2 pr. upadł. - wniosku o ogłoszenie upadłości może być oceniane wyłącznie w płaszczyźnie art. 17¹ § 1 pr. upadł., stanowiącego unormowanie szczególne w stosunku do art. 415 k.c. i wyłączającego jego zastosowanie. Nie kwestionując tego zapatrywania co zasady, należy zauważyć, że w konkretnym stanie faktycznym nie mogło ono stanowić wystarczającej podstawy do oceny roszczeń powódek. Roszczenia te oparte zostały na okolicznościach mających – w ocenie powódek – wskazywać na uniemożliwienie zaspokojenia się z majątku A. S.A. (zawiązanie przez pozwanych w dniu 8 lipca 2003 r. S.1 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w M., objęcia przez nich funkcji reprezentantów tej spółki, przeniesienie na nią przez A. S.A. zabudowanej nieruchomości położonej w M., zaciąganie zobowiązań w imieniu A. S.A. przy świadomości stanu jej niewypłacalności). Okoliczności te znalazły odzwierciedlenie w ustaleniach dokonanych przez Sąd pierwszej instancji. Sąd Apelacyjny do ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku nie odniósł się, stwierdzając jedynie ogólnikowo, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie pozwala przyjąć, że przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanych, przewidzianej w art. 17¹ pr. upadł, zostały przez nich wykazane.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego, dotyczącym relacji między ogólnym roszczeniem deliktowym przewidzianym w art. 415 k.c. a szczególnym roszczeniem odszkodowawczym, przewidzianym w przepisach regulujących odpowiedzialność zarządców spółki za jej zobowiązania (art. 299 k.s.h.), dostrzeżono odmiennosc obu tych rodzajów roszczeń i przesłanek ich dochodzenia; podkreślono jednak, że w pewnych sytuacjach brak przesłanek odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na drugiej z wymienionych podstaw nie wyłącza ich odpowiedzialności na podstawie art. 415 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 kwietnia 2012 r., II CSK 410/1 oraz z dnia 13 marca 2014 r., I CSK 286/13 – nie publ., a także uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2017 r., OSNC 2018, nr 9, poz. 84). Pogląd ten należy uznać za trafny,

gdyż nie pozwala on uniknąć reprezentantom spółki odpowiedzialności za działania związane z utrzymywaniem w obrocie niewypłacalnej spółki i zaciąganie przez nią nowych długów ze szkodą dla wierzycieli.

Sąd Apelacyjny dokonał oceny prawnej roszczeń powódek wyłącznie w kontekście okoliczności faktycznych istotnych z punktu widzenia przesłanek odpowiedzialności przewidzianych w art. 17¹ pr.upadł. Nie wskazał przy tym - z naruszeniem art. 387 § 2¹ k.p.c, - czy i w jakim zakresie ustalenia dokonane przez Sąd pierwszej instancji uznał za własne. Wykluczył – jak wskazano, bezzasadnie – rozważenie tych roszczeń w płaszczyźnie, wskazanej przez powódki alternatywnie, podstawy ogólnej odpowiedzialności deliktowej przewidzianej w art. 415 k.c. Podniesionym w skargach kasacyjnych zarzutom kwestionującym powyższą ocenę nie można odmówić słuszności. Razi ona wyraźną niekonsekwencją odniesieniu do pozwanego J. S., co do którego Sąd Apelacyjny wykluczając - co do zasady - odpowiedzialność na podstawie art. 17¹ pr. upadł., uznał jednocześnie, że ze względu na szczególny charakter tego unormowania podstawy tej odpowiedzialności nie może stanowić art. 415 k.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

(r.g.)

[ms]